

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางความเจริญของภาคเหนือ มีขนาดใหญ่เป็นอันดับสองรองจากกรุงเทพมหานคร แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ได้กำหนดบทบาทในการพัฒนาให้จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของรัฐกิจการค้า การบริการและการท่องเที่ยวของภาคเหนือตอนบน เพื่อให้มีความพร้อมในการรองรับความเจริญเติบโตของภูมิภาค และการกระจายความเจริญมาจากกรุงเทพมหานคร

จังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่ 20,107.057 ตร.กม. การปกครองแบ่งออกเป็น 22 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ 204 ตำบล 1,827 หมู่บ้าน 484,674 หลังคาเรือน มีเทศบาล 1 แห่ง สุขาภิบาล 28 แห่ง และ 147 องค์การบริหารส่วนตำบล ในปี พ.ศ. 2541 จังหวัดเชียงใหม่มีประชากรทั้งสิ้น 1,582,222 คน ชาย 786,732 คน หญิง 795,490 คน อำเภอที่มีประชากรมากที่สุดคือ อำเภอเมือง

อาหารเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะมีส่วนเสริมสร้างรากฐานแห่งชีวิตของคนให้ดำรงอยู่ได้อย่างปกติสุข ทุกช่วงของชีวิตมีความต้องการอาหารทั้งสิ้น ดังจะเห็นได้จากประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติอันยาวนานบอกให้รู้ว่าอาหารและพฤติกรรมการบริโภคของมนุษย์เริ่มตั้งแต่การผลิตและการกินอย่างเรียบง่ายในดึกดำบรรพ์ จนถึงความสลับซับซ้อนในการบริโภคอาหารในยุค "ไฮเทค" ความสามารถในทางสมองของมนุษย์ทำให้สามารถเลือกประดิษฐ์อาหารให้สนองความต้องการของการดำรงชีวิต (ยูวดี กาญจนันฐิติ, 2535)

จากการที่เศรษฐกิจของประเทศไทยมีอัตราการขยายตัวที่สูงอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาหลายปีติดต่อกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการส่งออก การท่องเที่ยวและการลงทุนได้ส่งผลให้รายได้ของประเทศเพิ่มขึ้นอย่างมาก แต่ขณะเดียวกันรายจ่ายของประเทศก็เพิ่มขึ้นด้วย โดยที่ภาครัฐบาลมีอัตราการเพิ่มขึ้นของรายจ่ายในด้านการลงทุนสูงกว่าภาคเอกชน ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่การลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ส่วนการเพิ่มขึ้นของการบริโภคจะเป็นการเพิ่มขึ้นของการบริโภคของภาคเอกชน ซึ่งส่วนที่สำคัญของการบริโภคในภาคเอกชน คือ การบริโภคของครัวเรือน ผลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนภายในประเทศของสำนักงานสถิติแห่งชาติเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือนจำแนกตามประเภทค่าใช้จ่ายของครัวเรือนทั้งประเทศภาคเหนือ และจังหวัดเชียงใหม่ ปี พ.ศ. 2537 และ พ.ศ. 2539 พบว่า ในปี พ.ศ. 2537 ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภคของครัวเรือนทั้งประเทศเป็นร้อยละ 89.6 ของครัวเรือน

ภาคเหนือเป็นร้อยละ 90.3 ของครัวเรือนในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นร้อยละ 92.5 ในขณะที่ปี พ.ศ. 2539 ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภคของครัวเรือนทั้งประเทศ เป็นร้อยละ 87.8 ของครัวเรือนภาคเหนือเป็นร้อยละ 88.2 ของครัวเรือนในจังหวัดเชียงใหม่ ร้อยละ 87.9 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแม้สัดส่วนของค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภคต่อรายจ่ายทั้งหมดของครัวเรือนจะลดลง แต่ยังคงอยู่ในอัตราที่สูงมากและเมื่อพิจารณาค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับอาหารและเครื่องคั้มนในปี พ.ศ. 2539 พบว่าของทั้งประเทศร้อยละ 32.2 ของภาคเหนือร้อยละ 31.6 และของจังหวัดเชียงใหม่ร้อยละ 26.3 ซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุดในกลุ่มของค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภค ดังตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน จำแนกตามประเภทค่าใช้จ่ายของทั้งประเทศ ภาคเหนือ และจังหวัดเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 2537 และ พ.ศ. 2539 (หน่วย : บาท)

ประเภทของค่าใช้จ่าย	2537			2539		
	ทั้งประเทศ	ภาคเหนือ	เชียงใหม่	ทั้งประเทศ	ภาคเหนือ	เชียงใหม่
1. ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภค	783 (10.3)	575 (9.6)	543 (7.5)	1,118 (12.2)	830 (11.8)	1,095 (12.1)
2. ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภค	6,784 (89.6)	5,381 (90.3)	6,741 (92.5)	8,072 (87.8)	6,213 (88.2)	7,945 (87.9)
2.1 อาหารและเครื่องคั้มน	2,592 (34.3)	2,025 (34.0)	2,211 (30.4)	2,957 (32.2)	2,225 (31.6)	2,375 (26.3)
2.2 ที่อยู่อาศัย	1,654 (21.9)	1,308 (22.0)	1,597 (21.9)	1,865 (20.3)	1,419 (20.2)	1,881 (20.8)
2.3 ยานพาหนะและค่าบริการสื่อสาร	1,122 (14.8)	886 (14.9)	1,570 (21.6)	1,414 (15.4)	1,149 (16.3)	2,091 (23.0)
2.4 เครื่องนุ่งห่มและรองเท้า	404 (5.4)	349 (5.8)	410 (5.6)	438 (4.8)	357 (5.1)	444 (4.9)
2.5 รักษาพยาบาล	262 (3.5)	257 (4.3)	219 (3.0)	343 (3.7)	274 (3.9)	219 (2.4)
2.5 รักษาพยาบาล	262 (3.5)	257 (4.3)	219 (3.0)	343 (3.7)	274 (3.9)	219 (2.4)

ตารางที่ 1.1 (ต่อ)

(หน่วย : บาท)

ประเภทของค่าใช้จ่าย	2537			2539		
	ทั้งประเทศ	ภาคเหนือ	เชียงใหม่	ทั้งประเทศ	ภาคเหนือ	เชียงใหม่
2.6 ค่าใช้จ่ายอื่นๆ	750 (9.9)	575 (9.7)	734 (10.0)	1,055 (11.5)	789 (11.2)	945 (10.5)
รวม	7,567	5,956	7,284	9,190	7,043	9,040

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ ตัวเลขในวงเล็บคือร้อยละ

ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับอาหารและเครื่องคั้นเมื่อแยกพิจารณาว่าซื้อมาปรุงเองหรือซื้อเป็นอาหารสำเร็จรูป พบว่า ในปี พ.ศ. 2537 อาหารที่ซื้อมาปรุงเองที่บ้านมีสัดส่วนสูงที่สุดโดยของทั้งประเทศ ร้อยละ 70.7 ของภาคเหนือ ร้อยละ 80.9 ของจังหวัดเชียงใหม่ร้อยละ 67.2 และในปี พ.ศ. 2539 อาหารที่ซื้อมาปรุงเองที่บ้านของทั้งประเทศ ร้อยละ 69.4 ของภาคเหนือ ร้อยละ 77.9 ของจังหวัดเชียงใหม่ ร้อยละ 74.6 ดังตารางที่ 1.2

ตารางที่ 1.2 ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอาหารและเครื่องคั้นเฉลี่ยต่อครัวเรือน จำแนกตามชนิดของ

อาหารและเครื่องคั้นของทั้งประเทศ ภาคเหนือและจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2537

และ พ.ศ. 2539

(หน่วย : บาท)

ชนิดอาหารและเครื่องคั้น	2537			2539		
	ทั้งประเทศ	ภาคเหนือ	เชียงใหม่	ทั้งประเทศ	ภาคเหนือ	เชียงใหม่
1. อาหารปรุงที่บ้าน	1,833 (70.7)	1,638 (80.9)	1,486 (67.2)	2,053 (69.4)	1,733 (77.9)	1,771 (74.6)
2. อาหารสำเร็จรูป	759 (29.3)	387 (19.1)	725 (32.8)	904 (30.6)	492 (22.1)	604 (25.4)
2.1 ซื้อมาบริโภคที่บ้าน	258 (10.0)	171 (8.4)	257 (11.6)	300 (10.2)	167 (7.5)	183 (7.7)

ตารางที่ 1.2 (ต่อ)

(หน่วย : บาท)

ชนิดอาหารและเครื่องดื่ม	2537			2539		
	ทั้งประเทศ	ภาคเหนือ	เชียงใหม่	ทั้งประเทศ	ภาคเหนือ	เชียงใหม่
2.2 อาหารบริโภคนอกบ้าน	501 (19.3)	216 (10.7)	468 (21.2)	604 (20.4)	325 (14.6)	421 (17.7)
รวม	2,592	2,025	2,211	2,957	2,225	2,375

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ ตัวเลขในวงเล็บคือร้อยละ

จากข้อมูลข้างต้นชี้ให้เห็นว่าครัวเรือนส่วนใหญ่ยังคงนิยมปรุงอาหารเองที่บ้าน แม้ว่าจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไปอาจมีผลทำให้รูปแบบของการบริโภคเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้สัดส่วนของการซื้ออาหารสำเร็จรูปสูงขึ้นก็ตาม

ในการปรุงอาหารที่บ้านครัวเรือนต้องหาซื้ออาหารสดจากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งในปัจจุบันนี้แหล่งที่ขายอาหารสดมีหลายประเภท ได้แก่ ตลาดสด ซูเปอร์มาร์เก็ต (Supermarket) คอนวีเนียนสโตร์ (Convenience Store) และอื่น ๆ ซึ่งแหล่งเหล่านี้ต่างมีอาหารสดไว้บริการแก่ผู้ซื้อทั้งสิ้น

ในการศึกษานี้จะศึกษาถึงการซื้อขายอาหารสดที่ทำการซื้อขายกันในตลาดสดเท่านั้น โดยต้องการศึกษาพฤติกรรมของผู้ซื้อว่าเหตุใดจึงเลือกซื้ออาหารสดจากตลาดสดแทนที่จะซื้อจากร้านค้าประเภทอื่น มีปัจจัยใดที่ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้เกิดพฤติกรรมเหล่านั้น และศึกษาพฤติกรรมของผู้ขายว่าเหตุใดจึงเลือกที่จะขายสินค้าในตลาดใดตลาดหนึ่ง มีปัจจัยใดที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของผู้ขาย

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาของตลาดอาหารสดในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมของผู้ซื้อและผู้ขายในตลาดอาหารสดในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของผู้ซื้อและผู้ขายทั้งปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและปัจจัยทางด้านสังคม
4. เพื่อศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นในตลาดอาหารสดในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงการพัฒนาของตลาดอาหารสดในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่
2. ทราบถึงพฤติกรรมกรรมการเลือกซื้อของผู้ซื้อและพฤติกรรมกรรมการเสนอขายของผู้ขายในตลาดอาหารสด
3. ทราบปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของผู้ซื้อและผู้ขาย
4. ทราบถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกันทั้งด้านผู้ซื้อและผู้ขายในตลาดอาหารสด
5. เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาตลาดอาหารสด เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

ตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข ปี พ.ศ. 2535 ตลาด หมายถึง สถานที่ซึ่งปกติจัดไว้ให้ผู้ค้าใช้เป็นที่ชุมนุมเพื่อจำหน่ายสินค้าประเภทสัตว์ เนื้อสัตว์ ผัก ผลไม้ หรืออาหารอันมีสภาพเป็นของสด ประกอบหรือปรุงแล้ว หรือของเสี้ยวง่าย ทั้งนี้ไม่ว่าจะมีการจำหน่ายสินค้าประเภทอื่นด้วยหรือไม่ก็ตาม และหมายความรวมถึงบริเวณซึ่งจัดไว้สำหรับให้ผู้ค้าใช้เป็นที่ชุมนุมเพื่อจำหน่ายสินค้าประเภทดังกล่าวเป็นประจำหรือเป็นครั้งคราวหรือตามวันที่กำหนด

ตลาดสด หมายถึง สถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งที่มีทำเลเหมาะสมโดยเอกชนหรือรัฐบาลเพื่อรวบรวมผู้ขายอาหารสดซึ่งได้แก่ ผัก ผลไม้ หมู ไก่ เนื้อ ปลา ซึ่งก็หมายความว่าตลาดจะต้องมีผู้ขายมากกว่า 1 ราย และต้องดำเนินการมากกว่า 12 วัน ต่อปี (เพชร จงกำโชค, 2528)

ตลาดสด ในที่นี้หมายถึง ตลาดสดที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่

ผู้ซื้อ หมายถึง ผู้ที่เข้าไปเพื่อเลือกซื้อสินค้าในบริเวณตลาดสดเพื่อการบริโภค

ผู้ขาย หมายถึง ผู้ที่ขายสินค้าอยู่ในบริเวณตลาดสดและเป็นผู้ขายที่มีแผงขายประจำอยู่ในตลาด

1.5 ขอบเขตการศึกษา

จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่กว้างขวางและมีจำนวนประชากรมากเป็นอันดับ 1 ภาคเหนือ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังกล่าวในจังหวัดเชียงใหม่จึงได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้เฉพาะในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่เท่านั้น ซึ่งมีจำนวนตลาดสดทั้งสิ้น 26 ตลาด ดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ 1.3 ผู้ขายสินค้าในตลาดสดมีมากมายหลายรูปแบบทั้งผู้ขายที่มีแผงประจำ หาบเร่แผงลอย การศึกษาในครั้งนี้จะเน้นที่ผู้ขายที่มีแผงประจำเท่านั้น เนื่องจากว่า

หากเกิดความไม่สมบูรณ์ในการตอบแบบสอบถามของผู้ขายสินค้าจะได้หวนกลับไปซักถามเพิ่มได้อีกในภายหลัง ส่วนเนื้อหาสาระที่ทำการศึกษาจะเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการขายสินค้าทั่ว ๆ ไป โดยจะไม่เน้นที่รายรับหรือกำไรเพราะเป็นการยากที่จะได้รับคำตอบที่แท้จริง อาจจะเป็นเนื่องจากผู้ขายสินค้ากลัวถูกเรียกเก็บภาษีที่ถูกต้องหรืออาจกลัวคู่แข่งขโมยข้อเท็จจริง

เนื่องจากการศึกษานี้ต้องการทราบพฤติกรรมการซื้อขายในตลาดเทศบาลนครเชียงใหม่อย่างแท้จริง ฉะนั้นในการศึกษาจึงยกเว้นที่จะไม่ศึกษาตลาดวโรรส แม้ว่าจะเป็นตลาดสด เพราะผู้ซื้อในตลาดแห่งนี้จำนวนมากเป็นนักท่องเที่ยวที่มาจากต่างจังหวัดและเป็นชาวต่างประเทศ หากนำตลาดแห่งนี้มาศึกษาด้วยอาจทำให้ผลของการศึกษาคาดเคลื่อนไปจากวัตถุประสงค์ และสำหรับตลาดเมืองใหม่เหตุผลที่ไม่นำมาศึกษาเพราะการซื้อขายส่วนใหญ่เป็นลักษณะของการขายส่งซึ่งผิดไปจากวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ตารางที่ 1.3 รายชื่อตลาดสดและที่ตั้งของตลาดสดในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

ลำดับ	ชื่อ	ที่ตั้ง
1.	ตลาดต้นลำไย	ถนนวิชัยนันท์
2.	ตลาดวโรรส	12-14 วิชัยนันท์ ต. ช้างม่วย
3.	ตลาดเทศบาล	ถนนไพบรมณีย์ ต. ช้างม่วย
4.	ตลาดเมืองใหม่	46 เมืองสมุทร ต. ช้างม่วย
5.	ตลาดเมืองสมุทร	32 ช้างม่วย ต. ช้างม่วย
6.	ตลาดขามเหนือ	3 ช้างม่วยเก่า ต. ช้างม่วย
7.	ตลาดสมเพชร	183 มุลเมือง ต. ศรีภูมิ
8.	ตลาดมิ่งเมือง	163 มุลเมือง ต. ช้างม่วย
9.	ตลาดบริบูรณ์	24/13 โขตนา ต. ช้างเผือก
10.	ตลาดคำเที่ยง	ถนนชูปเปอร์ไฮเวย์
11.	ตลาดบ้านท่อ	ถนนป่าตัน ต. ป่าตัน
12.	ตลาดช่วงสิงห์	255 โขตนา ต. ช้างเผือก
13.	ตลาดศิริวัฒนา	193 โขตนา ต. ช้างเผือก
14.	ตลาดช้างเผือก	232 โขตนา ต. ช้างเผือก
15.	ตลาดประตูเชียงใหม่	ถนนพระปกเกล้า
16.	ตลาดบำรุงบุรี	59 บำรุงศรี ต. พระสิงห์
17.	ตลาดเจ็ดยอด	ถนนเชียงใหม่ - ลำปาง

ตารางที่ 1.3 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อ	ที่ตั้ง
18.	ตลาดต้นพยอม	99/99 สุเทพ ต. สุเทพ
19.	ตลาดเชิงคอย	ถนนสุเทพ ต. สุเทพ
20.	ตลาดอนุสาร	ถนนช้างคลาน
21.	ตลาดทิพย์เนตร	41 ทิพย์เนตร ต. หายยา
22.	ตลาดประตูก้อม	ถนนสุริวงส์ ต. หายยา
23.	ตลาดสันป่าข่อย	149 ท่าสะอาด ต. วัดเกต
24.	ตลาดทองคำ	249/1 กองทราย ต. วัดเกต
25.	ตลาดหนองหอย	455 ลำพูน ต.วัดเกต
26.	ตลาดโพธิ์ทอง	199/8 ม. 3 ต. ท่าศาลา

ที่มา : งานสุขภาพิบาลและอนามัย เทศบาลนครเชียงใหม่ ,กรกฎาคม 2540

1.6 องค์ประกอบของการศึกษา

องค์ประกอบของการศึกษาแบ่งการศึกษาออกเป็น 5 บท ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

- 1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา
- 1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา
- 1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ
- 1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ
- 1.5 ขอบเขตการศึกษา
- 1.6 องค์ประกอบของการศึกษา

บทที่ 2 ระเบียบวิธีการวิจัย

- 2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.2 กรอบแนวความคิดทางทฤษฎี
- 2.3 วิธีการศึกษา
- 2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

บทที่ 3 พัฒนาการและภาวะการณ์ปัจจุบันของตลาดอาหารสดในจังหวัดเชียงใหม่

- 3.1 พัฒนาการของตลาดอาหารสดในจังหวัดเชียงใหม่
- 3.2 ภาวะการณ์ปัจจุบันของตลาดสดในจังหวัดเชียงใหม่

บทที่ 4 ผลการศึกษา

4.1 ด้านผู้ขาย

4.2 ด้านผู้ซื้อ

บทที่ 5 สรุปผลการศึกษา ปัญหา และข้อเสนอแนะ

5.1 ผลการศึกษา

5.2 ปัญหาในการศึกษา

5.3 ข้อเสนอแนะ